

Владимир ЦВЕТКОВСКИ

СТРЕМЕЖОТ НА МАКЕДОНЦИТЕ ВО САД ЗА ОДРЖУВАЊЕ НА СВОЈАТА НАЦИОНАЛНА САМОБИТНОСТ

Во последно време голем број учени обрнуваат сериозно внимание на акултуризацијата на различните етнички групи и народности што се населиле во Соединетите Американски Држави. Исто така во бројните социо-лингвистички студии се разгледуваат специфичностите на националните јазици што се одделиле од нивната матична средина и процесот на креолизацијата на истите и напорите што сите тие ги прават да го сочуваат својот национален идентитет. За да го постигнат тоа, речиси, сите народности осниваат свои културни институции, организации, друштва и здруженија преку кои ги негуваат своите културни традиции и на тој начин се трудат да ги зачуваат своите национални белези во новата култура која постепено, но сигурно ги претопува.

Најопфатна студија за овој проблем направи Џошуа Фишман, кој ги разгледува специфичностите на процесот на акултуризацијата кај повеќе етнички групи што живеат во САД. Во оваа студија авторот ги нагласува активностите што доселениците ги вршат во новата средина за продолжување на векот на нивниот мајчин јазик донесен со себе од старата татковина. За таа цел тие отвораат училишта, цркви, се здружуваат во различни организации, издаваат дневни и месечни весници и списанија, имаат свои програми на радио и телевизија и слично.

Во ниедна од бројните студии што ја проучуваат оваа проблематика не е опфатена македонската народност, која по својата бројност не заостанува зад другите словенски народности или народностите од другите европски земји и континенти.

Со овој труд се прави обид да се пополни една празнина во оваа област и да се расветлат извесни моменти од нашето културно минато, чии градители биле наши сонародници надвор од границите на нашата земја.

Точниот датум кога Македонци почнале да се доселуваат во Соединетите Американски Држави тешко може да се одреди

(Христо Андонов-Полјански 1976:59). Џералд Гилберт Говорчин наведува една фотографија на доселеници од Југославија што пристигнале во Њујорк во 1890 г. и нив ги нарекува пионери. И овде не се спомнуваат Македонците зашто според авторот „Јужни Словени биле само оние што живееле на територијата на Југославија, додека Македонците не биле од словенско потекло.“ Може да се претпостави дека веќе во 1900 година бројот на македонските доселеници во Америка бил значителен, зашто во 1902 година почнуваат да се јавуваат првите македонски организации. Македонци масовно почнале да се иселуваат во САД по задушнувањето на Илинденското востание и поради големиот терор што се вршел над населението кога животот станал неподнослив.

Обично во американската литература, феноменот за обединување на етничките групи во свои организации се објаснува како заслуга на американското општество кое имало богата традиција во таа смисла и се нагласува дека „Етничката организација била двојно нов потфат за поединците и групите чии корени биле во руралните или полуруралните етнички општества, било на оние од Европа или од шпанскиот југозапад — прво поради немање искуство за активност за свесно одржување на културата.“ (Фишман 1966:157).

За разлика од другите народности и етнички групи што отишле во САД, борбата на Македонците во Соединетите Држави за одржување на својата национална самобитност била многу потешка и посложена. Таа била јасно обележана со специфичностите на револуционерната борба што ја водел македонскиот народ во својата поробена татковина за извојување на национална независност пред а и по Илинденското востание.

Првата македонска организација, била основана во 1902 година во Чикаго — Македоно-Одринска организација. Главни иницијатори биле Андреј Панов од село Буф, леринско, Марко Т. Калудов, Христо Неделков, Спас Шумков и други. Бугарските хегемонисти ги насетиле намерите на напредните Македонци и веднаш го промениле името на оваа организација во Б'лгаро-македонски сојуз.

За ширење на слободарските идеи што се раѓале во Македонија покренат е весникот *Борба* истата година под редакција на д-р Спас Шумков, кој дошол од Битола по иницијатива на Револуционерниот Комитет. Во редакцијата соработувале уште и Марко Калудов, Г. Зафиров, А. Стојчев и други Македонци што живееле во Чикаго. Основната цел на овој весник му била да ги обедини Македонците во Америка во комитети за поддршка и помагање на борбата на македонскиот народ. Во весникот д-р Спас Шумков објавувал статии на англиски јазик на цел столб со што успеал да го обрне вниманието на американската јавност во Чикаго и чикашки весници почнале да обја-

вуваат вести дека десетици илјади Македонци се обучувале во Америка и биле спремни да заминат за Македонија. Весникот *Борба* излегувал до 1903 година.

Во екот на борбите на Илинденското востание познатиот чикашки весник *Chicago Daily Tribune* на 6 август 1903 година на истакнато место ја донесува статијата под наслов „Македонците велат револуцијата е веќе на пат“ и додава „Македонците тврдат дека е кренато востание во битолскиот вилает минатата недела во согласност со одлуката на централните револуционерни сили во околиците на Битола, Ресен, Охрид, Дебар, Кичево, Порече, Крушево, Демир Хисар и други места, и дека во сите овие места опочнале борби. Сите телеграфски врски се пресечени во споменатите места. Во една порака од Солун што вчера е испратена се соопштува за експлозија од динамит во близина на Битола како и за општиот немир што владее што ги навел властите да преземат вонредни мерки.

Извештаите зборуваат дека во Солун пристигнале неколкумина нихилисти и се стравува дека бил планиран сериозен избув за 1 септември, роденденот на султанот, иако може тоа да се случи поскоро.“

По задушнувањето на востанието во Македонија, македонското национално чувство не згаснало во срцата на Македонците во Америка.

Големата изложба што се одржала во Сент Луис во 1904 година била доказ за големиот подем што се чувствува во економијата на Соединетите Американски Држави. Доста Македонци успеале економски да се закрепнат и почнале да отвораат самостојни дуќани, работилници, берберници, фурни, метани, па дури и свои компании. На сите нив им биле давани имиња на македонски градови. Најголем број Македонци биле сконцентрисани во Гранит Сити во државата Илинои. Најпознати биле фирмите на Никола Аљабаков од с. Брусник, Битолско; Димитар и Наум Лазарови од с. Д’мбени, Костурско; Браќа Наум и Ѓорѓи Гичеви од с. Смрдеш, Костурско и др.

Материјалниот успех не ги опил за да ги задуши нивните национални чувства, тие даваат иницијатива за покренување на еден македонски национален весник што заеднички ќе го финансираат чија цел била ширење на македонската национална култура меѓу своите сонародници.

Во месец август 1907 година во канцеларијата на А. Мицаров се состанале П. В. Гошев, Х. Неделков, Христо Гичев, Наум Лазаров и Никола Аљабаков за да ги разгледаат можностите за издавање на македонски весник. Кон крајот на истиот месец повторно се состанале во кафаната „Македонија“ во Гранит Сити. На тој состанок се расправало за името на весникот. По бурни дискусии било усвоено весникот да се вика *Народен глас*. Никола Аљабаков придружуван од Н. Лазаров и Н. Еван-

гелов го напуштиле состанокот зашто тие се залагале името на весникот да биде *Македонија*.

Напредните Македонци на чело со Никола Аљабаков ги насетиле интенциите на великобугарската политика, за негирање на македонската националност и јазик, и од овој момент борбата на напредната македонска емиграција во САД се води со несмалена жестина на два фронта. Бугарската емиграција вешто ќе се вовлекува во секое друштво или организација што ги формираат Македонците од сите три дела на Македонија и задолжително кон името ќе го додаде и зборот *б'лгаро* и автоматски го наметнуваат и бугарскиот јазик во меѓусебната комуникација и актите што ги донесувале.

Во месец ноември истата година, под редакција на д-р Спас Шумков излегува весникот *Македонија* а го издавала компанијаа на Никола Аљабак во близина на кафаната „Битола“ во Гранит Сити. Весникот се слагал на рака, словослагачи биле Марко Василев и К. Абаџиев. Основната цел на весникот *Македонија* му била да даде идеолошка поддршка на борбата што ја воела македонскиот народ за ослободување на Македонија. Поради ваквата идеолошка ориентација на весникот дошло до неизбежен судир со ставовите на весникот *Народен глас* според кој „... весникот *Македонија* го читале луѓе што биле дојдени од Македонија додека *Народен глас* го читале луѓе што биле како *Б'лгари из Б'лгарија* и *Б'лгари из Македонија*, (Јубилеен алманах, стр. 48).

По заминувањето на д-р Шумков за Битола во 1909 година весникот запаѓа во финансиска криза, а другите уредници преминуваат во *Народен глас*.

Видовме дека првата македонска организација беше основана во 1902 година, а веднаш потоа основан е *Б'лгаро-Македонскиот сојуз*, кој подоцна го менува името во *Бугарско-македонски народен сојуз*, кој по Вториот конгрес што се одржал во 1915 година ослабнал и конечно се распаднал во 1917 година.

Причините за распаѓањето на овој сојуз не треба далеку да се бараат. Сепак ќе го цитираме ставот на *Народен глас* икажан во Јубилејниот зборник од 1918 година.

„Прва и најважна причина според нас, беше што Сојузот не беше поставен на вистинска почва, т.е. си поставуваше за задача да се бори за автономна Македонија, идеја која едвам може да се оствари зашто Бугарија водеше веќе две војни за ослободување и обединување на Македонија кон Бугарија. На тој начин се создаваше расцеп во редовите на бугарската емиграција овде. Втора пречка беше самото име на Сојузот и организациите, кои во првите две години се викаа „Бугарско-Македонски народен сојуз“ и „Бугарско-Македонски организации“ називи кои сами посебе ги делеа Бугарите во Америка на „Бугари“ и „Македонци“, термини кои одамна си го одживеале сво-

јот век и не требаше наново да се создава расцеп на таков начин, зашто секој од нас знае, дека „Македонска нација“ не постои, и дека во Македонија живеат само Бугари, Грци, Турци, Цигани, Албанци и Куцовласи.“ (Ј. А. стр. 60).

Бугарската кампања против македонската народност во САД особено се засилува по воспоставувањето на бугарската царска легација во Вашингтон во 1914 година и тогаш и Сојузот го менува името во „Бугарски народен сојуз“ и „Бугарски народни организации“.

Меѓутоа, и покрај нескриените амбиции на бугарската емиграција диригирана од државната политика на Бугарија, Македонските друштва и натаму продолжуваат со својата активност и работа и, речиси, сите носат македонски имиња како и имиња на истакнати македонски револуционери. Се забележува, исто така, дека многу наши сонародници своите презимиња ги даваат со наставката *-ски*. Наум Марковски од с. Косинец; Наум Поповски од с. Д'мбени и др.

Најпознати друштва биле:

Битолско добротворно друштво „Зора“, во Гранит Сити, основано во 1913 година. Членови на управата биле Никола Аљабак, претседател, М. Диков, благајник; Шанков, секретар;

Д'мбенско друштво на населението од с. Д'мбени, Костурско. Смрдешко добротворно и просветно друштво „Пандо Кљашев“ во Медисон, Илинои, основано во 1906 година од страна на доселеници од с. Смрдеш, Костурско и броело 100 лица. Членови на управата биле Јане Кљашев, Никола Манчев, Павел Кљашев и Наум Кљашев;

Брезничко добротворно друштво во Медисон, Илинои со 50 члена на доселеници од с. Брезница, Костурско;

Косинско добротворно друштво во Медисон, Илинои, со 100 члена, доселеници од с. Косинец, Леринско;

П'телско добротворно друштво „Орел“ во Гранит Сити, Индијана со 100 члена од с. П'теле, Леринско;

Коратишко просветно-добротворно друштво „Напредок“ во Гери, Индијана на доселеници од с. Коратица, Охридско;

Велгошко добротворно взаимно потпорно друштво „Прогрес“ во Гери, Индијана, со околу 100 членови, доселеници од с. Велгошти, Охридско;

Прво Цапарско потпорно здружение „Пелистер“ во Елвуд, Индијана со 80 члена, доселеници од с. Цапари, Битолско;

Вишенско добротворно друштво „Напредок“ во Форт Вејн, Индијана, на доселеници од с. Вишени, Костурско;

Черешничко добротворно друштво „Свети Ѓорѓи“ во Форт Вејн со 156 доселеници од с. Черешница, Костурско;

Битолско добротворно братство во Сиракуз, Њујорк, основано во 1916 година со цел да ѝ помага морално и материјално

на татковината; да ги помага своите членови; да помага за духовно издигање на членовите како и јакнење на њубовта кон татковината и народот;

Бабчорско добротворно братство „Вијч“ во Форт Вејн, Индијана, на доселеници од с. Бабчор, Костурско;

Баничко потпорно друштво „Надеж“ во Торонто, Канада, на доселеници од с. Баница, Леринско.

Сите овие друштва се вбројуваат под општиот термин „Бугарски...“ Дури и оркестрите што се претставени на групни фотографии се објаснети како бугарски гитаро-мандолински оркестар иако на фотографијата јасно пишува *Macedonia Orchestra of Lima, Ohio*.

По распаѓањето на Бугарско-македонскиот сојуз во Чикаго се покренува акција за организирање на македонската емиграција во Америка. На 30 септември 1922 година свикан е Конгрес во Форт Вејн Индијана и основан е Сојузот на македонските политички организации во САД и Канада; за прв секретар бил избран М. Николов, а потоа биле бирани П. Ангелов, Јордан Чкатров, А. Киселинчев, А. Аврамов, П. Ацев и др. Основната цел и задача на Сојузот на македонски политички организации во САД и Канада, е искажана во член 2 од Уставот на Сојузот во кој доследно се вели:

„Да се бори и работи по легален пат за издигање на Македонија во една независна република во нејзините географски и економски граници, како и да гарантира демократски, социјални и економски права и слободи, задолженија и привилегии на сите свои граѓани. Државните и граѓанските закони да се засноваат врз интересите на народот, кој треба да биде сопственик на земјата и нејзините богатства и во негови раце да се наоѓа врховната и политичка власт. Да работи за издигање на емиграцијата во однос на просветата како и за издигање на нејзината политичка и социјална свест.“

За кусо време Сојузот на македонските политички организации станал најмасовна и најбројна политичка организација на Македонците во САД кој ги обединил сите македонски организации во различните градови на земјата во чиј склоп работеле младински и женски секции, а биле отворени и народни училишта.

Македонски политички организации биле формирани во следните места:

Индијана: Форт Вејн — *Костур*, Индијанаполис — *Даме Груев*, Гери — *Родина*, Хемонд — *Лазар Поп-Трајков*.

Охајо: Лорејн — *Александар Велики*, Синсинати — *Бистрица*, Спрингфилд — *Солун*, Толидо — *Васил Чакаларов*, Менсфилд — *Охрид*, Акрон — *Пелистер*, Дејтон — *Пирин*, Кливленд — *Вардар*.

Мичиген: Детроит — *Татковина*.

Пенсилванија: Стилтон — *Прилен*, Дукејн — *Независност*,
Џонстаун — *Пере Тошев*.

Њујорк: Њујорк — *Илинден*, Сиракјуз — *Македонија*.

Илинои: Гранит Сити — *Татков крај*.

Калифорнија: Сан Франциско — *Пирин*.

Канада: Торонто — *Правда*, Кичинер — *Гоце Делчев*.

Во 1927 година во Чикаго е основана нова македонска организација *Македонска независност*.

Новите социјалистички струења што ја зафатија Европа по Октомвриската револуција, особено по формирањето на Комунистичката партија на Југославија, карактерот на борбата на македонската емиграција во САД значително се менува.

На 24 март 1930 година по иницијатива на Смиле Војданов и Георги Пирински свикана е општа конференција и на 24 април 1931 година свикан е првиот Конгрес на новоформираната организација *Македонски народен сојуз* во Гери, Индијана. Орган на новата организација е весникот *Сознание*, кој се наречува комунистички чиј главен уредник бил К. Д. Мишев и Н. Ковачев кој подоцна бил испратен како делегат во Советскиот Сојуз од страна на македонската секција на Комунистичката партија.

Програмата на оваа македонска организација била зацртана во Уставот според кој „Македонскиот народен сојуз во Америка има за цел да ја помага со сите свои сили и средства борбата на својот поробен и распарчен народ за ослободување и обединување на Македонија во една независна народна република која ќе се вклучи како рамноправен член во идната балканска федерација на ослободение балкански народи. Во врска со сево ова Сојузот си ја постави следната задача:

а) Во името на македонските ослободителни идеали да ја обединува емиграцијата од сите три дела на Македонија без оглед на народност, пол, вера и политичко убедување; да ја организира во месни групи и да ги присоедини кон Сојузот.

б) Да го помага морално и материјално ослободителното дело на својот народ.

в) Да воспостави тесни братски врски и соработка со сите македонски организации и здруженија кои имаат иста цел и идеали.

г) Да обезбеди разбирање и спремност за преземање на општи акции и развивање на заедничка дејност со сите емигрантски организации на економско-политички и социјално угнетените народи на Балканот и кон својата програма да се вклучат принципите на национално самоопределување и да се борат за братски сојуз на народите на Балканот во рамките на федерација на слободни балкански републики.

д) Да соработува за подобрување на духовните и материјални потреби на емиграцијата како и за нејзиното културно и морално издигање.

е) Да протестира и да се бори против дискриминацијата и прогонувањето на емиграцијата и да ја помага борбата на работните маси.

По ослободувањето голем број од нашите сонародници масовно ја посетија својата ослободена татковина во која за првпат мајчиниот јазик беше воведен во училиштата и слободно можеше секој да зборува и пишува на него. Беа покренати акции за собирање помош за изградба на разрушената татковина. Со нивна помош беа изградени болници, спомен домови, зградата на Институтот за македонски јазик и многу други објекти.

Врските со стариот крај не се прекратија, напротив тие станаа уште поцврсти и преку ограноците на Матицата на иселениците преку разни форми тие постојано се информирани за културната преродба што ја доживеа македонскиот народ и Социјалистичка Република Македонија и идеалите за кои многу наши сонародници се бореа денес станаа стварност.

Секако дека овде не е опфатена целокупната активност на нашата напредна емиграција во Соединетите Американски Држави, ниту е можно да се даде и соодветен суд и оцена. Тоа останува допрва да се направи откако ќе се проучи богатата граѓа што се наоѓа по американските библиотеки и архиви.

Нашата цел беше да укажеме на извесни пропусти што се направени во студиите на американските автори, како и во студиите на бугарските автори кои и денес го присвојуваат сето она што македонскиот народ со години и макотрпно го создавал.

Поголем дел од материјалот е ексцерпиран во богатиот книжен фонд на библиотеката *Регенстеин* на Универзитетот во Чикаго.

ЛИТЕРАТУРА:

- Brailsford, N. H. 1906. *Macedonia its Races and Their Future*. London.
- Fishman, A. J. 1966. **Language Loyalty in The United States**. The Hague.
- Haugen, E. 1969. **The Norwegian Language in America**. Bloomington. Jubilee Almanac Of Narodn Glas 1907—1918. Compiled by Vasil Stephanoff and Vasil Grammaticoff; II — 1908—1933.
- Govorchin, G.G. **Americans from Yugoslavia**. New York.
- Полјански-Андонов, X. 1976. „Односот на Соединетите Американски Држави кон Македонија и кон македонското прашање во XIX век и во периодот на Илинденското востание“ **Годишен зборник на Филозофскиот факултет**, Скопје.